

TBMM’de Bir Cumhuriyet Aydını: Dr. Fatma Memik

The Republic of Intellectual in Parliament: Dr. Fatma Memik

Savaş SERTEL*

Öz

Fatma Memik Türk siyasi hayatında çok önemli bir insan olmasına rağmen fazla tanınmamaktadır. Bu makaleyi yazma amacımız Sayın Memik’i tanıtmak ve siyasi hayatını ortaya koymaktır. 5 Aralık 1934 tarihinde 2589 Sayılı Kanun ile Türkiye’de kadınlara milletvekili seçilebilme hakkı getirilmiştir. Buna göre ilk etapta parlamentoya 17 kadın vekil katılmıştır. Daha sonra yapılan ara seçimlerde Çankırı’dan Hatice Özgener’in katılımıyla bu sayı 18 olmuştur. Sadece sayısal olarak değil nitelik açısından da bu 18 sembol isim çok önemlidir. Bu kişilerin hemen hepsi Atatürk tarafından seçilmiş, çoğu üniversite eğitimi almış, bir kısmı ise yurt dışında okumuştur. Bununla birlikte çağdaş Avrupa ülkelerini bir kısmında kadınların seçme ve seçilme, bir kısmında ise seçilme hakkı yoktu. Bu şartlar içerisinde Atatürk’ün Türk halkına kadın-erkek eşitliğini benimsetebilmek için meclise kadın milletvekili seçilmesini sağlaması ileri görüşlülüğünü, modernliğini ve inkılapçılığını da göstermektedir. Ancak önemli bir sorun vardı. TBMM’ye katılan ve çoğu tahsilli olan kadın milletvekillerini büyük bir kısmı mecliste hiçbir varlık gösterememiştir. TBMM’ye katılan en genç kadın milletvekili olan Edirne milletvekili Dr. Fatma Memik meclise katıldığında genç olduğu kadar çok başarılı bir kadın doktor profili çizmiştir. Mesleğiyle birlikte siyaseti de yürütmüştür. CHP Eminönü teşkilatında yer almıştır. Başarısı ve azmiyle göz doldurmuştur. Atatürk meclise bir kadın doktorun da katılmasını istediği için Dr. Fatma Memik 1935’teki parlamento milletvekili olarak katılmıştır. Fatma Memik meclisin en faal kadın milletvekillerinden olmuştur. 5, 6 ve 7. dönem Edirne milletvekili seçilmiştir. 5. Dönemde çok faal olan Fatma Memik 7. dönemde hiçbir faaliyette bulunmamıştır. Bu çalışmada TBMM Tutanakları, Arşiv belgeleri, TBMM’nin yayınladığı eserler öncelikli kaynaklarımızı teşkil etmiştir. Fatma Memik’in TBMM’deki konuşmaları, seçim bölgesindeki incelemeleri ve seçim bölgesinin sorunlarının çözülmesi için gösterdiği çabalar, hafta sonları trenle İstanbul’a giderek fakir hastaları ücretsiz muayene etmesi gibi çabaları da çalışmamızda tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Milletvekili, Fatma Memik, TBMM, Edirne.**Abstract**

Fatma Memik is more recognition, although a very important person in Turkish political life. This article is to introduce Mr. Memik Our aim is to reveal the writing and political life. 5 The right to be elected women MPs in Turkey with Law No. 2589 was introduced in December 1934. Accordingly, the participation of 17 female deputies in parliament in the first place. Then the midterm elections held in Çankırı Hatice Özgener’in participation, this number was 18. Not only from the quantitative nature of the hungry this 18 symbol name is very important. Almost all of these people chosen by Atatürk, most have received a university education, he studied abroad is a part. However, a part of the contemporary European countries, women vote and be elected, he had no right to be elected is a part. In these circumstances, to provide the people of Turkey Ataturk’s women MPs to be elected council adopted a gender equality farsightedness shows the modernity and the reformist. But there was a major

* Yrd. Doç. Dr. Tunceli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih bölümü Öğretim Üyesi, savassertel@mynet.com.

problem. Most educated women who participated in the Parliament and MPs did not show any presence of a large part of the assembly. Parliament attended the youngest female parliamentarian Dr. Edirne deputy Fatma has drawn a very successful young female doctor profile, as well as participating in the Memik council. Politics is conducted in conjunction with the profession. CHP Eminönü took place in the organization. Success has eyes filled with work and perseverance. Ataturk council for a woman doctor also wants to join Dr. Participated as Fatma Memik 1935 seats in parliament. Fatma Memik council has been one of the most active women MPs. 5, 6 and 7. The period was chosen deputy Edirne. 5. Period in any activities in a very active period of Fatma Memik 7. Parliament Proceedings In this study, archival documents, works published by Parliament constituted our primary source. Fatma Memik’s speech in Parliament, the choice of the investigation, and endeavors to solve the selection problem of weekends such efforts to free examination poor patients are going to Istanbul by train have been identified in our study.

Keywords: Film, Deputy, Fatma Memik, TBMM, Edirne.

Giriş

Çalışmanın konusu 1935 yılında yapılan seçimde TBMM’ye katılan ilk milletvekillerinden Dr. Fatma Memik’in hayatı ve TBMM’de ki faaliyetleridir. Bu konuda TBMM arşivi ve Başbakanlık Cumhuriyet arşivi kaynakları kullanılmıştır.

Kadın hakları konusu modern dünyada ilk kez Avrupa’da gündeme gelmiştir. Sanayi Devrimi ve Fransız İnkılâbı’ndan sonra Avrupa’da siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yapı değişmiştir. Buna bağlı olarak geleneksel toplumun yerine modern toplum şekillenme sürecine girmiştir. Bu süreçte kadının toplumdaki statüsü yeniden tartışılmıştır. Kadın artık, öğrenim görme, meslek edinme, erkeklerle aynı haklara sahip olma yönünde taleplerde bulunmaya başlamıştır. Kısacası “kadın hakları” olarak ifade edilen yeni bir kavram telaffuz edilir hale gelmiştir. Batıdaki bu gelişmelere paralel olarak, Osmanlı’da da kadınların mevcut statüsünün değişimine yönelik adımlar atılmaya başlanmıştır. Özellikle Tanzimat döneminde kadınların eğitimine yönelik ciddi adımlar atılmıştır. Daha önceleri sadece Sibyan Mekteplerinden faydalanabilen Türk kadını, hazırlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesiyle Rüştiyelerde okuyabilme ve öğretmen olabilme haklarını elde etti. Bu dönemde Türk kadını ilk kez mesleki ve kültürel açıdan öğrenim görme imkânına kavuşmuştur. Türkiye’de kadın hareketinin ilk öncülüğünü ise Osmanlı Devlet ricali ve aydın kesim ailelerine mensup kadınlar yapmışlardır. 1915 yılında İnas Dârülfununu adı altında kızlar için bir yüksek öğretim kurumu kurulmuştur. Bu Dârülfünunun ilk öğrencileri kız liseleri ve kız muallim mektebi mezunlarıdır (Gökçimen, 2008:9-10).

Cumhuriyet döneminde kadınlar 17 Şubat 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile eşit yurttaş sayılmıştır. Buna göre Türk kadının pek çok Avrupa ülkesinde kadınların sahip olmadığı haklara kavuşmuştur (Aydın, 2014: 15). Bir diğer aşama ise 20 Mart 1930 tarihinde kadınların belediye seçimlerine katılabilmesinin TBMM tarafından onaylanarak kadınlara siyasal alanda ilk kez temsil hakkı tanınmış olmasıdır (Kaplan, 1998: 91). Türkiye’de kadının kamusal alanda bulunmasını sağlamak için halkevleri de büyük bir rol oynamıştır. İlk olarak 1932 yılında kurulan halkevleri çeşitli faaliyetlerle toplumun kadın-erkek eşitliğini benimsemesini sağlamaya çalışmıştır (Sertel, 2013: 207). Bu çalışmaların eseri olarak 28 Ekim 1933’te kadınlara siyasal alanda ikinci haklar verilmiştir. Bu tarihte kadınlara muhtar ve ihtiyar heyeti seçimine katılma hakkı tanınmıştır. Son aşamada ise 4 Aralık 1934’te kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bu haklar 5 Aralık 1934 tarihinde

kanunlaşmıştır (2589 Sayılı Kanun) (Kaplan, 2008: 91; Taşkıran, 1973: 135; Arat, 1980: 87; Göksel, 1993: 172).¹ Bu kanuna göre 22 yaşını bitiren her vatandaş milletvekili seçimlerine oy kullanabilecek, 30 yaşını bitiren her vatandaş ise milletvekili seçilebilecektir (Taşkıran, 2008: 136; Çavdar, 2008: 369). Kadınlara milletvekili seçilme hakkının verilmesinden sonra 7 Aralık 1934'te Türk Kadınlar Birliği Beyazıt Meydanı'nda büyük bir kutlama mitingi düzenlemiş, mitingde başkan Latife Bekir Işık, Nakiye Elgün ve Saadet Rıfat konuşma yapmıştır (Cumhuriyet Ansiklopedisi, 2003: 228).²

1934'te kadınlara milletvekili seçilebilme hakkı tanınması Türk kadını çağdaş ve ileri ülkelerin seviyesine çıkarmıştır (Tulum, 2014: 43). Hatta bazı ülkelerin üstüne çıkarmıştır. Dünyada ve Türkiye'de kadın mücadelesi siyasal hakların kazanılmasından itibaren bir durgunluk dönemine girmiş, yasal eşitliğin toplumsal eşitsizliği ortadan kaldıracığı beklenmiştir (Yaraman, 1998: 436). Türkiye'de kadınlara milletvekili seçilebilme hakkı tanınması dünya çapında yankılanmış ve birçok ulus kadını bundan örnek alma çabasına koyulmuştur (Özkan, 2014: 1247; Tulum, 2014: 43).³ Cumhuriyet, kadınların medeni ve siyasi hakları açısından Batı'yı da aşan kararlar alabilmiştir. Ancak katılım kanallarını açacak örgütlenme başta olmak üzere özgürlükler sağlanamamıştır (Çavdar, 2008: 368). Kadınlar siyasal hakları çıkarılan kanunlarla 1930'da yerel seçimler, 1934'te ise genel seçimlerde elde etmiş, seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardır. Bu kanunlarla kadının konumu, "tebaadan yurttaş'a geçiş, karşıt cinsle eşit statüye ulaşma" olarak kavramsallaştırılmıştır (Gökçimen, 2008: 5). Ancak kadın-erkek eşitsizliğini yaratan ataerkil toplum yapısı sorgulanmadan ve değişmeden yasal düzenleme ağırlıklı yaklaşımların etki gücü sınırlı kalmaktadır (Koray, 1998: 461).

1935 seçimlerinde mecliste 57 seçim çevresinden 395 milletvekili vardır (İnan, 1964: 165). Buna göre kadın milletvekilleri meclisin %4.5'i oranındadır. Bu oran düşük gibi görülsede o dönemki pek çok Avrupa ülkesinden yüksektir (Doğramacı, 1989: 138; Gökçimen, 2008: 22).⁴ 5. Dönemde 18 olan kadın milletvekili sayısı 6. ve 7. Dönemlerde 16'ya düşmüştür (Kaplan, 1998: 205; Karol ve diğerleri, 1983: 29; www.tbmm.gov.tr).⁵ 8 Şubat 1935 yılında yapılan 5. dönem seçimlerden sonra meclis 1 Mart 1935'te göreve başlamıştır (Arat, 1980: 88). 5. dönem TBMM'de göreve başlayan kadın milletvekilleri Türk siyasi hayatındaki ilk kadın temsilcilerdir (Kaplan, 1998: 201). Bu nedenle TBMM'ye giren ilk kadın milletvekillerinin Türk Tarihinde özel bir yeri vardır (Göksel, 1993: 173). Milletvekili seçilen kadınlar CHP üyesi olan, belediye seçimlerine katılan ve başarılı olan öncü kadınlar arasından seçilmiştir. Dr. Fatma Memik milletvekili olmadan önce de siyasette aktif rol almıştır. CHP Eminönü idare heyeti asil üyeliği ve İstanbul il merkezi yedek üyeliği yapmıştır. Aynı zamanda kadın

1 Necla Arat kadınlara milletvekili seçilebilme hakkının 5 Nisan 1934'te tanındığını yazmıştır. Burhan Göksel ise 5 Kasım 1934'te tanındığını yazmıştır.

2 Konuşmacılardan Nakiye Elgün 1935 seçimlerinde Erzurum milletvekili olarak seçilmiş ve TBMM'ye katılan ilk kadın milletvekillerinden olmuştur.

3 ABD ve İngiltere'deki kadınlar kadın hakları konusunda çok büyük mücadeleler vermiştir. Türk kadını ise kadın hakları konusunda büyük mücadeleler vermemiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra Atatürk kadın hakları konusunda (Başta medeni kanun olmak üzere sosyal ve siyasal haklar alanında) önemli adımlar atmıştır. Teokratik bir yönetim tarzından dolayı ve kadın haklarının çok kısıtlı olduğu Osmanlı'dan kadın-erkek eşitliğinin olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ne geçilmiştir. Dünyada kamusal alanın tam olarak demokratikleşebilmesi kadınların mücadelesi ve kamusal alana katılmaları sayesinde gerçekleşmiştir.

4 Mesela İngiltere'de 1918-1938 yılları arasında İngiliz parlamentosunda kadınlar %0.1 ile %2.4 arasında değişen bir oranla temsil edilmiştir. 1935'te Fransa'da kadınlar siyasal haklara sahip değildi.

5 Bazı kaynaklara göre bu dönemde mecliste 399 milletvekili vardır. 1935'te mecliste kadının temsil oranı ancak 2007 seçimlerinde aşılmıştır. 2007 yılına kadar kadınlar mecliste tüm zamanların en büyük temsil oranını 1935 seçimlerinde yakalamıştır.

hakları cemiyetleri, yardım cemiyetleri ve halkevlerinde de görev almıştır. 5. dönemde milletvekili olan kadınların büyük çoğunluğu mesleğinde öncü, başarılı ve batıyı simgeleyen kültürlü kadınlardır (Kaplan, 1998: 202-203). Fatma Memik V. dönemde TBMM’ye katılan kadın milletvekillerinin önde gelenlerindedir. V. dönemde TBMM’ye katılan kadın milletvekilleri eğitim ve sağlık konularında konuşmalar yapmıştır. Kadın vekiller kadınların eğitim seviyesini yükseltmeye ve sağlık sorunlarını çözmeye çalışmıştır. Bu amaçla için en fazla gayreti Fatma Memik ve Nakiye Elgün göstermiştir (Yeşilorman, 2010: 293).

V. Dönem TBMM’ye Edirne milletvekili olarak giren Fatma Memik 1903 yılında Safranbolu’nun Akviran köyünde doğmuştur. Babası ekmeççi ve un tüccarı Şakir Bey, annesi Cemile Hanımdır. Hiç evlenmemiştir (Duroğlu, 2007: 83). İlköğrenimine Safranbolu’da başlamıştır. 8 yaşında İstanbul’a gitmiştir (Güneş, 231; Gökçimen ve Diğerleri, 2009: 16, 231, 273). İstanbul’da Beyazıt İnâs Numune Mektebi ve Bezmialem Valide Sultan Mektebi’nde okuduktan sonra 1923 yılında Darülfünun Tıp Fakültesine girmiştir (Gökçimen ve Diğerleri, 2009: 273). 1929’da Tıp Fakültesi’ni birincilikle bitirmiştir (Güneş: 231). 1929-31 yılları arasında Vakıf Gureba Hastanesinde dahiliye ihtisası yapmıştır. Bir yıl fakültede staj yaptıktan sonra 31 Ocak 1932’de Heybeliada Verem Sanatoryumu asistanlığına atanmış, 9 Ekim 1932’de Gureba Hastanesi asistanı olmuştur. 1 Haziran 1933’te buradan ayrılarak, iç hastalıkları üzerine ihtisas yapmıştır. 1934 yılında Gureba Hastanesi imtihanını geçerek dahiliye uzmanı olmuştur (Duroğlu, 2007: 83). 25 Aralık 1934’te Gureba Hastanesi poliklinik şefi olmuştur (Güneş: 231). 1931 yılından itibaren Topkapı Fukaraperver İdare Heyeti üyesi ve gönüllü doktorluğunu yapmıştır(Kaplan, 2008: 215). 24 Mart 1935 tarihinde Kadın Esirgeme Kurumu dördüncü toplantısında kâtiplik görevi yapmıştır (*Cumhuriyet*, 25 Mart 1939). 26 Nisan 1936 tarihinde toplanan Kızılay Umumi Heyeti’nin kâtipliğine seçilmiştir. 13 Haziran 1936 tarihinde düzenlenen Çocuk Esirgeme Kurumu Umumi Kongresi’nde kâtiplik görevini yerine getirmiştir. Ayrıca Çocuk Esirgeme Kurumu Umumi Merkez Heyeti üyeliğine seçilmiştir(*Ulus*, 14 Haziran 1936). 24-31 Ağustos 1936 tarihleri arasında düzenlenen Üçüncü Türk Dil Kurultayı’nda Terim Komisyonu’nda kâtiplik görevinde bulunmuştur. 1 Ekim 1938 tarihinde Belgrat’ta toplanan Beynelmül Çocuk Esirgeme Kongresi’ne de katılmıştır. İstanbul’da ismi “para almayan doktor, fakirlerin anası doktor” diye çıkmıştır. 1947-1949 yılları arasında Ankara Numune Hastanesi dahiliye uzmanlığı, 1950-51 yıllarında İstanbul İşçi Sigortaları Beşiktaş Dispanseri dahiliye uzmanlığı görevlerinde bulunmuştur. 1951’den 1968’e kadar Şişli Çocuk Hastanesi dahiliye poliklinik şefliği görevini yürütmüş ve 1968’de emekliye ayrılmıştır(Duroğlu, 2007: 83, 86-87). Fransızca bilen Dr. Fatma Memik 9 Şubat 1991’de vefat etmiştir(Gökçimen ve Diğerleri, 2009: 273). Fatma Memik TBMM’de 5. , 6. ve 7. dönemlerde milletvekilliği yapmıştır(Öztürk, 1973; 150).

TBMM’deki Faaliyetleri:

Fatma Memik 8 Şubat 1935 yılında yapılan milletvekili seçiminde meclise giren 17 kadın milletvekilinden biri olmuştur(Karol, 1983: 29). Ara seçimlerde bu sayı 18 olmuştur(Tüik, 2011: X). Meclise giren milletvekillerinden 13’ü öğretmen, 2’si çiftçi, biri yazar ve biri doktordur. Bir milletvekilinin ise mesleği belirtilmemiştir(Gökçimen, 2008: 24). Atatürk Fatma Memik’in özellikle doktor olmasından dolayı milletvekili olmasını istemiştir(Duroğlu, 2007: 84; Gökçimen, 2008: 27).⁶

---

6 32 yaşında milletvekili seçilen Fatma Memik meclise giren en genç kadın milletvekili olmuştur.

6 Şubat 1936 tarihinde yapılan bir röportajda “Cumhuriyet’in verimli kaynağının nurlu ışığını saçan Türk kadınlığı arasından beni seçip, ulusal bir vazifeye davet edeceğini, mesleki didişmelerim arasında aklıma getiremezdim. Yurdun her mesleki branşında yüz ağartarak çalışan kadınlık camiasının bu uğurda da yapabileceği birçok işler olduğunu, ulu önder, uzağı gören kıymetli bakışlarıyla dünyaya tanıttı. Mesleki yolumda sarsılmaz bir aşk ile çalışan ben, ulu Atatürk’ün göstermiş olduğu bu yüksek seçimin büyüklüğü karşısında saygılarımla eğilir, memleketin gözbebeğı olan Cumhuriyet Halk Fırkası’nın bir namzedi olarak ulu Atatürk’ün ve kıymetli fırkamızın çizdiği yolda yürüyeceğimi söylemeyi bir vazife olarak tanırım (Cumhuriyet, 6 Şubat 1935).” Milletvekili seçildikten sonraki diğer bir röportajında “Bu öyle büyük bir inkılâp ki rüyamda görseydim inanamazdım. Onun içindir ki kaç gündür derin bir heyecan içindeyim. Benim için ne büyük bir şeref, ne büyük bir iltifat, içim şükranla dolu.” demiştir (Duroğlu, 2007: 84).

1 Mart 1935 tarihinde ilk toplantısını yapan V. dönem’de Fatma Memik, TBMM’de geçici kâtiplik yapmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, V/I). Memik, beşinci, altıncı ve yedinci dönem TBMM’de CHP Edirne milletvekili olarak görev yapmıştır. Fatma Memik TBMM’de 5, 6 ve 7. dönemde kurulan Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu encümeninde kâtiplik ve üyelik yapmıştır. TBMM’de kurulan İş Kanun Ek Kanun Tasarısı ve Spor Teşkilatı Kanun Tasarısı görüşmeleri için oluşturulan geçici komisyonlarda görev almıştır (Güneş: 231). Fatma Memik’in İş Kanunu komisyonunda görev almasının nedeni kadınlara daha uygun çalışma şartları hazırlamaktır. 8 Haziran 1936’da yürürlüğe giren İş Kanunu’yla kadınların çalışma hayatına düzenleme getirilmiştir. Genel kurulda tartışılan çeşitli konularla ilgili olarak toplam on defa söz almıştır. Parlamentodaki faaliyetleri iyiden kötüye doğru gitmiştir. 5. dönemde yedi defa, 6. dönemde üç defa söz almıştır (Gökçimen ve Diğerleri, 2009: 16, 274). 7 dönemde meclis kayıtlarına yansıyan bir faaliyeti olmamıştır. Sağlık meseleleri, Avcılık Kanunu, Bayındırlık Bakanlığı bütçesi, öğretici-eğitici filmler, Şark demiryolları imtiyazı, Münakalat (Ulaştırma) Bakanlığı bütçesi ve çiftçi mallarının korunması hakkında söz almıştır (Kaplan, 2008: 207).

V. Dönemdeki Faaliyetleri

Dr. Fatma Memik 1935 tarihinde Edirne’nin sorunlarını incelemiş ve Edirne milletvekili olan diğer arkadaşları Faik Kaltakıran ve Şeref Aykut ile birlikte bu sorunları CHP Genel Sekreterliği’ne bir rapor halinde sunmuştur. Buna göre: Şark demiryolu tarifesinin çok yüksek olduğu, sebze ve meyvenin yol olmamasından ve demiryolu tarifesinin yüksekliğinden dolayı ihraç edilemediği dile getirilerek, mümkünse demiryolunun devletleştirilmesi, bu demiryolunun Yunanistan kısmında fiyatların düşürülmesi için devlet yöneticilerinin faaliyette bulunması, Turing yolunun Bulgar sınırına çabuk ulaştırılması, istenmiştir. Meriç nehrinin Edirne önündeki yatağının taşıdığı ve büyük bir tehlike yarattığı dile getirilerek buna bir çare bulunması istenmiştir. Yunan ve Bulgarların sınır köylerini sürekli büyütüp, kalabalıklaştırdıkları şikâyet edilmiştir. Edirne’nin Tunca, Meriç ve Ergene sıtmanın yaygın olduğu dile getirilerek, sıtmayla savaşımları ve bataklıkların kurutulması istenmiştir. Edirne’ye 5-6 bin hane göçmen yerleştirilmesi ve boş toprakların böylelikle işletilmesi istenmiştir. Okullardaki boş kontenjanların ve boş kalan hapishanenin doldurulmasını da istemişlerdir. Edirne’deki Genel Müfettişliğin arıcılık, peynircilik, kozacılık ve yemişçilik alanlarında hükümet nezdindeki girişimlerini çabuk bir şekilde sonuçlandırmasını istemişlerdir (BCA 490.1.0.0.725.481.1.).

CHP Edirne Milletvekili Fatma Memik TBMM’de ilk olarak 27 Mayıs 1936 tarihinde söz almıştır. Bütçe görüşmeleri sırasında Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya’nın şark demiryolları hakkında devam

eden görüşmeler hakkında bilgi vermesini istemiştir. Bakan Çetinkaya Osmanlı Devleti’nin yabancılara demiryolu imtiyazları verdiğini, Balkanlarda yapılan hatlardan İstanbul-Edirne hattının elde kaldığını, 300 km’lik bu hattın önceleri Avusturyalılarda olduğunu, sonraları ise Fransızlar tarafından işletildiğini, 25 milyon lira değerinde olduğunu, işletme sermayesi olarak 5.5-6 milyon lira değerinde bir paranın olduğunu vs söylemiştir(TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem V, C. XI, s. 258-259.). Memik seçim bölgesi olan Edirne’den geçen bu hat konusunda bilgi sahibi olmak istemiştir. 1936’da şark demiryolları imtiyazı ve şirketin satın alınması için mukavele onayı meclis gündemine gelmiştir. Fatma Memik söz alarak Trakya’dan geçen ve yabancı bir şirketin işlettiği bu hattın devlete geçmesi münasebetiyle bilgiler veren bayındırlık bakanına Trakya halkı adına teşekkür etmiştir(TBMM Zabıt Ceridesi(V/XVII): 76.).

Fatma Memik TBMM’de 9 Haziran 1936’da “Sağlık Bakanlığı Teşkilat ve Memurları Kanunu” münasebetiyle söz istemiştir ve Bu konuda şunları söylemiştir: “*Sayın arkadaşlar; yurdun sıhhat işleri Cumhuriyetin feyizle canlanmış olduğu bir hakikattir. İlme hürmet ve tevkir mevkii veren Yüksek Kamutay şimdi bu kanunun kabulü ile Türk tababetinde esaslı bir hamle daha göstermiş olacaktır. Memleketimizde sıhhiye teşkilatı kanunu pek eski olmakla beraber buna geniş tatbik sahası veren ancak Cumhuriyet olmuştur. Daha önce ve yorulmak bilmez mesai neticesi ile Türk hekimliği adeta daimi bir savaş neticesi olarak kendi kudretile kendi varlığını korumuş idi. Fakat himaye görmüyordu. Cumhuriyet Hükümeti Devlet teşkilatı yanında sıhhi teşkilata da yüksek bir yer ayırdı ve onun bir tek başarıcısı olan Sayın Sağlık bakanını da başına getirdi. Mesleke asıl disiplini koyan ve hastaneleri en modern teşkilata kavuşturan Sayın Sağlık bakanımızın bu teşkilat başına gelmesiyle Devlet bütçesinden her yıl bir az daha canlanmış bilhassa bu son yıllar içinde gerek mücadele ve gerek umumi hıfzıssıhha noktasından her gün biraz daha şahlanarak hızlı bir yol almağa başlamıştır. Metodik bir çalışma ile adım adım yürüyerek bir yandan yurdun genel işlerini sağlam esaslara bağlamakla beraber bir yandan da hekimlerin bu kanunla terfihî istihdaf edilmektedir. Seneden seneye artan ve daimi ilerleme halinde bulunan tıp âleminin mütehasıs hekimlerinin 1452 sayılı teadül kanununun tatbikinden itibaren terfileri mümkün olamıyordu. Senelerce çalışmış ve hayatın bin bir güçlüklerle karşılaşmakta bulunan bir hekim ancak bir dereceye kadar gelebilir. Ondan sonra tek derece kabul edilmiş olmasından dolayı terfi imkânı bulunamıyordu. Bundan dolayı bir kısmı da memuriyetten ayrılmağa mecbur oluyordu. İşte bunun içindir ki zaten sayıları az olan hekimlerin sayıları daha azalıyordu. Türk hekimlerini emin bir istikbale yürütecek olan bu kanunu kabul edecek Yüksek Kamutaya ve bunu hazırlayan Sayın Sağlık bakanımıza meslektaşlarımız olan Türk hekimleri namına derin minnet ve şükranımı huzurunuzda yüksek kürsüden arz etmeği bir borç bilirim.* Konuşmasını alkışlar ve bravo sesleriyle bitirdikten sonra Sağlık Bakanı Refik Saydam söz almıştır. Saydam konuşmasından dolayı Fatma Memik’e teşekkür etmiştir. Daha sonra 89 maddeden oluşan “Sağlık Bakanlığı Teşkilatı ve Memurları Kanunu” tek tek oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir(TBMM Zabıt Ceridesi(V/XII): 129-130,140). Bu kanunla sağlık personelinin özlük hakları düzenlenmektedir. Dr. Fatma Memik meslektaşlarının özlük haklarını iyileştiren bu kanunun düzenlenmesini ve içeriğini çok yakından takip etmiştir.

Edirne Milletvekili Fatma Memik 3 Şubat 1937’de TBMM’de görüşülen “Öğretici ve teknik filmler hakkında kanun tasarısı” maddeleri oylanırken söz istemiştir. Memik konuşmasında sesli film makinelerinin vergiden muaf tutulduğu birinci maddeye sessiz film ve projeksiyon cihazlarının da eklenmesini teklif edeceğini, bu makinelerle sağlık filmlerinin de bu vasıtalarla incelenebileceğini söylemiştir. Memik’in önergesi eklenerek madde bu haliyle kabul edilmiştir(TBMM Zabıt Ceridesi(V/XVI): 43.). Bu önergeyle doktorların hasta filmlerini incelediği aletlerin ithalatında gümrük vergisi alınmasını engellemiştir. Böylelikle hastaneler bu makineleri daha ucuza alabilecektir.

28 Nisan 1937'de TBMM'de Avcılık Kanunu görüşülerek kabul edilmiştir. Bu görüşmeler sırasında Fatma Memik söz alarak kanunun 11. maddesine ekleme yapılması için bir önerge vermiştir. Buna göre av köpeklerinden devletin ve özel idarelerin vergi almaması gerektiğini belirtmiştir. Gümüşhane Milletvekili Hasan Fehmi Ataç bu önergeye vergi alması gereken kurumlardan biri olarak belediyelerin de eklenmesini istemiştir. Yapılan oylamada önerge kabul edilmiştir. Önerge belediyelerin eklenmesi için encümenine gönderilmiştir(TBMM Zabıt Ceridesi(V/XVII): 142).

26 Mayıs 1937'de TBMM'de Bayındırlık Bakanlığı bütçe görüşmeleri sırasında söz almıştır. Meriç nehrinin yatağının dolması nedeniyle birkaç defa taşıdığını ve binlerce liralık zarar verdiğini, taşkınlar yüzünden arazilerde ekim yapılamadığını, taşkınların Edirne şehrini ve Uzunköprü'ye yakın köyleri tehdit ettiğini, Tunca nehrine yakın bazı mahallelerin taşındığını, Edirne halkının bu durumdan çok muzdarip olduğunu söyleyerek bayındırlık bakanının Meriç'in temizlenmesi konusunda ne düşündüğünü sormuştur. Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya bu soruyu cevaplandırmıştır. Çetinkaya Yunanistan'la Türkiye arasında 1934 yılında bir anlaşma imzalandığını, bu anlaşmanın 1937 yılında Yunan meclisi tarafından onaylandığını, buna göre her iki tarafın da yerine getirmesi gereken vecibelerin olduğunu, Bayındırlık Bakanlığı'nın bir inceleme komisyonu kurduğunu, buna göre Meriç üzerindeki bazı tesislerin kaldırılmasının gerekli olduğunu, her iki tarafın nehrin ana yatağını güçlendirici bazı tedbirleri birlikte yapmasının gerektiğini, Meriç vadisinin genel ıslah planı yapılması gerektiğini, Türk tarafının Meriç üzerinde tek başına bir işlem yapamayacağını söylemiştir. Memik seçim bölgesi olan Edirne'nin sorunlarını mecliste dile getirerek, bu sorunlara çözüm bulmaya çalışmıştır(TBMM Zabıt Ceridesi(V/XVIII): 263-264,268).

2 Haziran 1937'de meclis gündemine Ankara'da bir tıp fakültesi kurulması tasarısı gelmiştir. Fatma Memik mesleğinden dolayı bu konuda söz almıştır ve şöyle demiştir: *"Sayın arkadaşlarım; Ankara'da ikinci bir tıp fakültesi tesisi hakkındaki kanunun mucip sebeplerini hepiniz okudunuz. Çok derin ilgili bir inceleme ve tetkik eseri olan ve memleketimizde doktor sayısını gösteren rakamlarla derin alakanızdan şüphe etmem. Dedelerimiz tarafından asırlarca evvel kurulan Türk tababetinin, tarihçesi hakkında tekrar başınızı ağrıtmak istemiyorum. Çünkü bunu benden evvel kürsiye gelen Uludağ arkadaşım pek güzel izah ettiler. Yalnız sözüme başlamadan evvel; bundan 12 sene evvel Türk kızlarının erkek arkadaşlarıyla sağlık sahasında geliştirebilmeleri için çetin mücadeleler yapan ve elan aramızda bulunan sayın büyüklerime ve hocalarıma meslektaşları olan Türk kadınları namına bu kürsüden minnet ve şükranlarımı sunmağa, müsaadelerini rica ederim. Arkadaşlar; asırlardan beri birçok istihaleler geçiren Türk tıp tababetinin Cumhuriyetin feyizle bu günkü verimli şekle girdiğini ve hepimizin sağlık işlerini bu feyizle nakadar suratlı adımlarla yürüdüğünü görüyoruz. Atatürk Türkiye'sinin sağlık işlerine verdiği geniş sahada tatbikatını yürüten ve mesleke koyduğu disiplinle, hastanelerle ve yine Cümhuriyet eseri olan sıhhat ve içtimai müessesatı yep yeni bir şekilde ve medeni olan seviyesine ulaştıran sayın sağlık bakanımız bize Ankara'da ikinci bir tıp fakültesinin tesisile, sağlık işlerimizde daha kuvvetli bir varlık meydana getireceği müjdesini veriyor. Seneden seneye ve daima ilerleme halinde bulunan tıp aleminin kendilerinden beklediği evsafi haiz mütehasıs doktorların memlekette sayısını çoğaltacağı hatta köylere kadar doktor göndereceğini vaid eden bu kanunu getiren Hükümetimize ve Sayın Sağlık bakanımıza ve bu kanuna layık olduğu alakayı gösterecek siz sayın arkadaşlarıma teşekkür ederim(TBMM Zabıt Ceridesi (V/XIX): 40)."* Fatma Memik konuşmasında Türk tıbbının ve gelişiminden ve cumhuriyetin kadınlara bu alanda geniş haklar tanıdığından bahsetmiştir. Ankara'da ikinci bir tıp fakültesi kurulmasıyla ilgili olan ve mecliste görüşülen tasarı da kabul edilmiştir.

Fatma Memik 1 Ekim 1938 tarihinde Belgrat'ta yapılan Uluslararası Çocuk Esirgeme Kongresi'ne katılmıştır(BCA 030.18.01.02.84.89.10).

VI. Dönemdeki Faaliyetleri

İkinci kez milletvekili seçilen Dr. Fatma Memik 3 Nisan 1939'da mazbatasını alarak göreve başlamıştır(BCA 030.10.0.0.76.499.10). 26 Mayıs 1939'da Bayındırlık Bakanlığı bütçesi münasebetiyle TBMM'de yapılan görüşmelerde söz almıştır. Konuşmasında Meriç nehrinin taşmasından dolayı Edirne halkının yaşadığı sıkıntılardan bahsetmiştir. Mart ayındaki taşkında 1.500 dönüm pancarın su altında kaldığını, sıtma hastalığının bölgede yaygın olduğunu, Bosna köyünün yapılan setle sel felaketinden kurtarıldığını, ancak diğer bölgelerde tahribatın devam ettiğini, Meric'in temizlenmesi gerektiğini, bu konuda Yunanistan'la birlikte harekete geçilip, halkın taşkınlardan gördüğü zararların bir an önce bitirilmesini istemiştir. Memik seçim bölgesi olan Edirne'nin bir diğer sorunu olan içme suyu konusunu da dile getirmiştir. Edirne'nin içme suyunun 400 yıl önce Mimar Sinan tarafından yapıldığını, 41 km mesafeden şehre içme suyu geldiğini, bu tesisatın zaman içinde meydana gelen doğal afetlerden dolayı zarar gördüğünü ve kullanılamaz hale geldiğini, bu tesisatla şehre su yetmediğini, günde 6 saat su verilebildiğini, fakir Edirne belediyesinin her yıl 10 bin lira harcamasına rağmen bu tesisatı düzeltmediğini, Bayındırlık Bakanlığı'nın bu tesisatı yapması gerektiğini söylemiştir ve bakanlıktan yardım istemiştir. Bayındırlık Bakanı Ali Fuat Cebesoy Fatma Memik'in sorularını cevaplandırmıştır. Meric'in deltasının temizlenmesi gerektiğini ve bu işin Yunanistan ile birlikte yapılması gerektiğini bunun da zaman alacağını söylemiştir. İçme suyu konusunda ise bütçelerinin olmadığını, meclisin ödenek vermesi halinde faaliyete geçmeyi vaad edeceğini söylemiştir (TBMM Zabıt Ceridesi(VI/II): 304-305). Ancak yetkililer gereken tedbirleri almamıştır. Bosna köyü 1941 yılına kadar su baskını sorunlarıyla uğraşmıştır(*Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi*(BCA), 30.10.118.829.7, 30.10.829.9, 30.10.833.1, 30.10.834.21, 30.10.121.860.18,30.10.121.863.25, 30.10.124.883.21). Fatma Memik Edirne'deki sel felaketleriyle yakından ilgilenmiş, özellikle Bosna köyünde çeşitli incelemelerde bulunmuştur(*Cumhuriyet*, 24 Nisan 1940).

13 Eylül 1940'ta Edirne Milletvekilleri Fatma Memik ve Faik Kaltakıran İpsala'da taşan nehirlerin verdiği zararlar ilgili olarak İçişler Bakanlığı'na bir telgraf çekmiştir. Buna göre: yemelik, tohumluk ve hayvan yemi bakımından çok sıkıntı çekildiği, 120 hanelik Ece köyü ile İpsala'nın Karpuzlu Paşaköy, Kumdere, Sarıcaali ve İpsala kasabalarında ve birkaç köyde mahsullerin su altında kaldığı, 70 bine yakın hayvanın açlık çektiği, Edirne iline en kısa sürede tohumluk gönderilmesi gerektiği, halkın elindeki hayvanları bakamamak korkusuyla elden çıkarmak istediği, Ziraat Bankası'nın köylüden geçmiş yıllara ait borçlarını istediği, bu durumda ziraat yapılmasını engellediği ve buna bir çözüm yolu bulunması istenmiştir(BCA 030.10.0.0.118.831.19).

18 Haziran 1941'de TBMM'de Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun maddeleri görüşülürken Fatma Memik birinci maddede yer alan korunması gereken çiftçi malları kapsamına itiraz etmiştir. Bağ ve bahçe duvar çitlerinin de korunması gereken çiftçi malı olarak gören Fatma Memik'le birlikte pek çok milletvekili birinci maddeye itiraz etmiştir. Çiftçilerin birbirine zarar vermek için biri birinin çitini yaktığını örnek vermiştir. Memik'in önergesi şu şekildedir:

“Yüksek Reisliğe

Birinci maddenin birinci fıkrasının sonunda
su arkları, set ve bentler, tarla ve bahçe yolları,
bağ, bahçe duvarları ile çitleri ve hendekler
bu kanuna göre çiftçi malı sayılır şeklinde
değiştirilmesini arz ve teklif ederim.
Edirne
Dr. F. Memik”

Fatma Memik’in verdiği düzeltme önerisi de diğer önergelerle birlikte encümene sevk edilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi(VI/XIX): 87,94-95).

27 Mayıs 1942’de TBMM’de Münakalat Vekâleti bütçesi münasebetiyle yapılan görüşmelerde söz alan Fatma Memik Arda ve Meriç nehirleri köprülerinin ne zaman işletmeye açılacağını sormuştur. Münakalat Vekili Amiral Fahri Engin Arda ve Meriç köprülerinin inşaatının bittiğini, Haziran’da açılacağını, bazı denemeler yapıldığını, perçin işlerinin tamamlandığını, Haziran’ın 10’u veya 15’i gibi tüm işlerin tamamen biteceğini söylemiştir (TBMM Zabıt Ceridesi (VI/XXV): 347). Görüldüğü gibi Fatma Memik seçim bölgesi olan Edirne’nin sorunlarıyla çok yakından ilgilenmiş ve bu sorunların çözümü konusunda yoğun çaba sarf etmiştir. 5, 6 ve 7. Dönem Edirne Milletvekilliği (TBMM Albümü, 2010: 390) yapan Memik’in 7. dönemde meclis tutanaklarına yasayan herhangi bir çalışması bulunmamaktadır.

Sonuç

Atatürk 1934 yılında Türk kadınının milletvekili seçilebilmesi için seçim kanununun iki maddesini değiştirmiştir. 1935 yılında yapılan milletvekili seçiminde meclise 17 kadın milletvekili katılmış, daha sonra yapılan ara seçimde bir kadın milletvekili daha seçilerek bu sayı 18’e çıkmıştır. Meclise katılan kadın milletvekillerinin büyük bir kısmı üniversite tahsili yapmıştır. İlk seçilen kadın vekilleri genellikle eğitimcidir.

1935 yılında Türk kadınının meclise katılması kamusal alanda kadın-erkek eşitliğinin gerçekleşmesinin en önemli tezahürüdür. Gerçekten de o dönemde sanayileşmiş ve pek çok alanda öncü olan bazı Batı Avrupa ülkelerinde bile kadınlara bu ölçüde haklar tanınmamıştır. Ancak meclisteki tüm bu olumlu havaya, pozitif ayrımcılığa ve çoğunun tahsilli olmasına rağmen TBMM’ye katılan kadın milletvekillerinin büyük bir kısmı hemen hiçbir komisyona ve kurula katılmamış, hiçbir çalışmada bulunmamış, hiçbir yazılı veya sözlü soru önergesi vermemiştir. Günümüzde bazı milletvekili profilleri gibi parlamentodaki oturumlarda el kaldırıp el indirme vazifesi görmüşlerdir. TBMM’deki varlıkları sembolik olmuştur. Bu durum büyük bir hayal kırıklığıdır. Dağ fare doğurmuştur. Ancak bunu istisnası olan milletvekilleri de olmuştur. İşte biz de bu istisnai milletvekillerinden biri olan Dr. Fatma Memik Hanımefendinin meclisteki çalışmalarını eldeki belgeler çerçevesinde izah etmeye çalıştık. Öncelikle Sayın Memik milletvekili olmadan önce de siyasette aktif rol almıştır. CHP Eminönü idare heyeti asil üyeliği ve İstanbul il merkezi yedek üyeliği yapmıştır. Aynı zamanda kadın hakları cemiyetleri, yardım cemiyetleri ve halkevlerinde de görev almıştır. Dr. Memik milletvekili olmadan önce çok başarılı bir tıp doktorudur. Tıp fakültesini okul birincisi olarak bitirmiştir. Daha sonra İstanbul’daki çeşitli hastanelerde çalışmış ve iç hastalıkları uzmanı olarak hastalarına şifa dağıtmıştır. Topkapı

Fukaraperver cemiyetinde görev almış ve fakir hastaları ücretsiz muayene etmiştir. Vekil olduktan sonra hafta sonları trenle İstanbul’a gelerek fakir hasta muayeneleri sürdürmüştür. Bundan dolayı İstanbul’da ismi “para almayan doktor, fakirlerin anası doktor” olarak çıkmıştır. 1935’te meclise giren faal kadın milletvekillerinden biri olan Fatma Memik’in parlamentodaki faaliyetleri bile aslında kendisinden beklenebilecek performansın çok altında kalmıştır. Toplam on defa söz almıştır. Üç dönem ark arkaya seçilen bir milletvekilinin çok daha faal olması gerekmektedir. Ayrıca şöyle bir tezat vardır ki sayın vekil ilk dönemlere oranla daha tecrübeli olacağı için ileriki süreçte daha faal olması beklenirdi. Ancak ilk döneminde yedi ve ikinci döneminde üç kez söz almıştır. Son döneminde ise hiç söz almamıştır. Bu tezadın ve eksikliğin nedeni tespit edilememiştir.

1 Mart 1935 tarihinde ilk toplantısını yapan V. dönem’de Fatma Memik, TBMM’de geçici kâtiplik yapmıştır. Memik beşinci, altıncı ve yedinci dönem TBMM’de CHP Edirne milletvekili olarak görev yapmıştır. Fatma Memik TBMM’de 5, 6 ve 7. dönemde kurulan Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu encümeninde kâtiplik ve üyelik yapmıştır. TBMM’de kurulan İş Kanun Ek Kanun Tasarısı ve Spor Teşkilatı Kanun Tasarısı görüşmeleri için oluşturulan geçici komisyonlarda görev almıştır. Fatma Memik’in İş Kanunu komisyonunda görev almasının nedeni kadınlara daha uygun çalışma şartları hazırlamaktır. Mecliste sağlıkla ilgili görüşmelerde söz hakkı alarak görüşlerini dile getirmiştir. Seçim bölgesi olan Edirne’nin sorunlarını kürsüden dile getirmiş ve ilgililerden sorunların çözümü konusunda gereken adımları atmalarını istemiştir. Genel kurulda tartışılan çeşitli konularla ilgili olarak toplam on defa söz almıştır. Parlamentodaki faaliyetleri iyiden kötüye doğru gitmiştir. 5. dönemde yedi defa, 6. dönemde üç defa söz almıştır. 7. dönemde meclis kayıtlarına yansıyan bir faaliyeti olmamıştır. Sağlık meseleleri, Avcılık Kanunu, Bayındırlık Bakanlığı bütçesi, öğretici-eğitici filmler, Şark demiryolları imtiyazı, Münakalat Bakanlığı bütçesi, çiftçi mallarının korunması hakkında söz almıştır.

Çok hayırsever bir insan olan Fatma Memik hayır dermeklerine ve hayır işlerine de çok önem vermiştir. 24 Mart 1935 tarihinde Kadın Esirgeme Kurumu dördüncü toplantısında kâtiplik görevi yapmıştır. 26 Nisan 1936 tarihinde toplanan Kızılay Umumi Heyeti’nin kâtipliğine seçilmiştir. 13 Haziran 1936 tarihinde düzenlenen Çocuk Esirgeme Kurumu Umumi Kongresi’nde kâtiplik görevini yerine getirmiştir. Ayrıca Çocuk Esirgeme Kurumu Umumi Merkez Heyeti üyeliğine seçilmiştir. Türk dili konusunda da derin bilgisi bulunan sayın vekil 24-31 Ağustos 1936 tarihleri arasında düzenlenen Üçüncü Türk Dil Kurultayı’nda Terim Komisyonu’nda kâtiplik görevinde bulunmuştur. Çocukları çok sever ve çocuk hakları konusunda çok hassastır. Bundan dolayı 1 Ekim 1938 tarihinde Belgrat’ta toplanan Uluslararası Çocuk Esirgeme Kongresi’ne de katılmıştır. Milletvekilliği sona erdikten sonrada doktorluğa devam etmiştir. 1947-1949 yılları arasında Ankara Numune Hastanesi dâhiliye uzmanlığı, 1950-51 yıllarında İstanbul İşçi Sigortaları Beşiktaş Dispanseri dâhiliye uzmanlığı görevlerinde bulunmuştur. 1951’den 1968’e kadar Şişli Çocuk Hastanesi dâhiliye poliklinik şefliği görevini yürütmüş ve 1968’de emekliye ayrılmıştır. Fransızca bilen Dr. Fatma Memik 9 Şubat 1991’de vefat etmiştir.

Kaynakça

1. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri

BCA 030.10.0.0.76.499.10.
BCA 30.10.0.0.118. 829.7.
BCA 30.10.0.0.118. 829.9.
BCA 030.10.0.0.118.831.19.
BCA 30.10.0.0.118.833.1.
BCA 30.10.0.0. 118.834.21.
BCA 30.10.0.0.121.860.18.
BCA 30.10.0.0.121.863.25.
BCA 30.10.0.0. 124.883.21.
BCA 030.18.01.02.84.89.10.
BCA 490.1.0.0.725.481.1.

2. Resmi Yayınlar

Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011. (2011). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları.
TBMM Zabıt Ceridesi(V/I).
TBMM Zabıt Ceridesi, (V/XI).
TBMM Zabıt Ceridesi, (V/XII).
TBMM Zabıt Ceridesi, (V/XVI).
TBMM Zabıt Ceridesi, (V/XVII).
TBMM Zabıt Ceridesi, (V/XVIII).
TBMM Zabıt Ceridesi, (V/XIX).
TBMM Zabıt Ceridesi, (V/II).
TBMM Zabıt Ceridesi, (V/XIX).
TBMM Zabıt Ceridesi, (V/XXV).
Komisyon (2010). *TBMM Albümü(I)*, Ankara: Gökçe Ofset.

3. Süreli Yayınlar

Cumhuriyet.
Ulus.

4. Kitap ve Makaleler

- Arat, N. (1980). *Kadın Sorunu*. İstanbul : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
- Aydın, M. (Ocak 2014). “Türkiye'nin İlk Kadın Milletvekillerinden Samsun Milletvekili Melihe Ulaş.” *History Studies(VI/ I)*, 15-25.
- Çavdar, T. (2008.). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi(1839-1950)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Doğramacı, E. (1989). *Türkiye'de Kadının Düünü ve Bugünü*. Ankara.
- Duroğlu, S. (2007). *Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gökçimen, S. (Ekim-Aralık 2008). “Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi.” *Yasama Dergisi (X)*, 5-59.
- Gökçimen S. ve Diğerleri. (2009). *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler(1935-2009)*. Ankara.
- Göksel, B. (1993). *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*. Ankara.
- Güneş, İ. *Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem 1935-1939 (II)*. Ankara: TBMM Vakfı Yayınları.
- İnan, A. (1964). *Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kaplan, L. (1998). *Cemiyetlerde ve Siyasal Teşkilatlarda Türk Kadını(1908-1960)*. Ankara.
- Karol S. ve Diğerleri. (1983). *Atatürk ve Kadın Hakları*. Ankara.
- Komasyon. (2003, Ocak). *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-1940 (I)*. Yapı Kredi Yayınları.
- Koray, M. (1998). “Kadın Hareketinin İdeolojisi ve Toplumun Demokratik Açından sorgulanması”. *XX. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı*. Ankara: TODAİE Yayınları, 455-465.
- Özkan, D. (2014). “Modern Sosyal Hayatta Kadının Toplumsal Cinsiyetinin ve Rollerinin Dönüşümü: Geleneğe Karşı Modernite”. *Turkish Studies (9/2)* , 1239-1952.
- Öztürk, K. (1973). *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü(23 Nisan 1923-14 Ekim 1974)*. Ankara: Önder Matbaası.
- Sertel, S. (2013). “Tunceli’de Açılan Halkevleri ve Halkodaları(1937-1951)”. *Tarih Okulu Dergisi (XV)* , 205-260.
- Taşkıran, T. (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Tulum, A. B. (2014). *Kadınların Siyasi Yaşama Katılımında Kadın Kolları*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yaraman, A. (1998). “Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili ve Basın Gündemi”. *XX. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı* Ankara: TODAİE Yayınları, 433-439.
- Yeşilorman, M. (2010). “A Study On Women İn Turkish Political Life And The Turkish Women Parliamentarians”, , Elazığ 2010, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (XX,III)*, 287-300.

5. İnernet Siteleri

www.tbmm.gov.tr. 25 Nisan 2014 tarihinde alındı.